Y Pwyllgor Cyfle Cyfartal EOC 08-02(p4)

Dyddiad:	12 Rhagfyr 2002
Amser:	9.00am
Lleoliad:	Ystafell Pwyllgor 3 & 4
Teitl:	Apwyntiadau Cyhoeddus A Siaradwyr Cymraeg

APWYNTIADAU CYHOEDDUS A SIARADWYR CYMRAEG

Mae'r papur hwn yn rhan o gyflwyniad Bwrdd yr Iaith Gymraeg i Bwyllgor Cyfle Cyfartal y Cynulliad ar 12 Rhagfyr, 2002.

Amcan y papur

1. Amcan y papur yw ateb cais y Cynulliad am gyngor yngl•n â sut i geisio sicrhau fod siaradwyr Cymraeg yn cael eu cynrychioli'n briodol ar fyrddau a chyrff llywodraethol yn gyffredinol, a chyrff sector iechyd yn benodol.

Cyd-destun

2. Yn ei gyfarfod ar 6 Mawrth 2002, o dan Eitem 2, trafododd y Pwyllgor Cyfle Cyfartal faterion yn codi o'r "Adolygiad o'r Iaith Gymraeg" – adolygiad sydd bellach wedi ei gwblhau. Un o bwyntiau'r Pwyllgor oedd:

"Er mwyn darparu gwasanaethau cyhoeddus effeithiol, dylai byrddau Cyrff Cyhoeddus a Noddir gan y Cynulliad (ASPBs) fod yn gynrychioliadol o'r cymunedau a wasanaethir ganddynt. Felly dylid cynrychioli siaradwyr Cymraeg ar fyrddau a dylai gweithdrefnau penodiadau cyhoeddus ystyried hyn. Gofynnodd y Cadeirydd am nodyn ar nifer aelodau byrddau ASPBs sy'n siarad Cymraeg wedi'i fynegi yn nhermau'r rhanbarth a wasanaethir gan yr ASPB."

3. Yn yr un cyfarfod, , dan Eitem 3, trafododd y Pwyllgor, dan Eitem 3 y Cod Ymarfer ar gyfer Penodiadau Cyhoeddus, gan dynnu sylw at yr angen i sicrhau fod prosesau apwyntio a hyfforddi aseswyr, yn ogystal â'r Cod ei hunan, yn adlewyrchu egwyddorion cydraddoldeb y Cynulliad.

4. Hefyd, dan Eitem 4, trafododd y Pwyllgor y Cynllun Gweithredu Amrywiaeth, sef cynllun i annog mwy o amrywiaeth cefndir a phrofiad ymhlith penodeion cyhoeddus. Cyfeiriwyd at gyfraniad pwysig gwaith "Allgyrch" y Cynulliad yn hyn o beth i annog ymgeiswyr o bob sector o'r gymuned. Mae'r Cynllun Gweithredu Amrywiaeth yn talu sylw i gyngor y Fonesig Rennie Fritchie, y Comisiynydd

Penodiadau Cyhoeddus. Cytunodd y Pwyllgor y dylid ail enwi'r cynllun gweithredu hwn yn "Prif Ffrydio Cydraddoldeb mewn Penodiadau Cyhoeddus".

Cyngor y Bwrdd

5. Ym marn y Bwrdd, y ffordd orau i wireddu dymuniad y Pwyllgor i weld siaradwyr Cymraeg yn cael eu cynrychioli'n briodol mewn penodiadau cyhoeddus yw prif ffrydio'r dimensiwn ieithyddol i gydraddoldeb yn ddatganiedig o fewn y Cod Ymarfer ar gyfer Penodiadau Cyhoeddus, y Cynllun Prif Ffrydio Cydraddoldeb mewn Penodiadau Cyhoeddus, a'r holl gamau a gweithdrefnau sy'n gysylltiedig â hwy. Byddai hyn, hefyd, yn gyson â dyletswydd y Cynulliad dan Adran 120 Deddf Llywodraeth i Gymru i sicrhau fod ei swyddogaethau yn cael eu gweithredu gan dalu sylw priodol i'r egwyddor y dylai fod cyfle cyfartal i'r holl drigolion.

6. Byddai hyn hefyd yn gyson â Chynllun Iaith Gymraeg Llywodraeth y Cynulliad sy'n dweud [Rhan B, adran 3.7]:

"Mae Cynulliad Cenedlaethol Cymru wedi mabwysiadu Cod Ymarfer ar Benodiadau Cyhoeddus yng Nghymru, yn unol â'r egwyddorion a'r canllawiau a gyhoeddwyd gan y Comisiynydd dros Benodiadau Cyhoeddus. Mae'r egwyddor holl bwysig o ddethol ar sail haeddiant yn sail i bob penodiad cyhoeddus.

Bydd y gallu i siarad Cymraeg yn ystyriaeth wrth benodi unigolion i rai sefydliadau – e.e. i Fwrdd yr Iaith Gymraeg a Llyfrgell Genedlaethol Cymru. Yn fwy cyffredin, gall yr angen i sefydliadau ddarparu gwasanaeth drwy gyfrwng y Gymraeg olygu ei bod yn briodol cynnwys y gallu i siarad Cymraeg o fewn y Bwrdd yn un o anghenion sgiliau'r tîm.

Bydd yr angen am gynrychiolaeth o siaradwyr Cymraeg, fel yr angen am gynrychiolaeth o bob rhan o'r gymuned sy'n cael eu gwasanaethu gan gorff arbennig, hefyd yn cael ei ystyried. Yn aml iawn mae mwy o ymgeiswyr yn bodloni'r meini prawf a dethol na'r nifer o swyddi sydd ar gael. Mae hyn yn rhoi cyfle i baneli penodi wneud argymhellion i Weinidogion ar gydbwyso Byrddau. Ymhlith y materion i'w hystyried yn y cyd-destun hwn y mae rhyw, ethnigrwydd, lleoliad daearyddol a phroffil ieithyddol.

Mae gweithdrefnau presennol yn caniatau ar gyfer yr uchod, ond byddwn yn llunio canllawiau a fydd yn darparu cyfrwng ar gyfer rhoi ystyriaeth wrthrychol i'r materion hyn."

7. Er mwyn gwireddu'r amcanion hyn yn effeithiol, a sicrhau bod y neges yn glir o fewn a thu allan i'r Cynulliad, argymhellwn hefyd y dylid cymryd y camau ychwanegol canlynol:

i. mabwysiadu'r dimensiwn ieithyddol yn ffurfiol fel rhan o agenda hyrwyddo cydraddoldeb y Cynulliad dan Adran 120 Deddf Llywodraeth i Gymru, a gwneud hynny'n hysbys;
ii. mabwysiadu'r arfer sefydlog bod 'iaith' yn cael ei restru a'i drafod gyda hil, rhyw, anabledd, oedran a dimensiynau cydraddoldeb eraill mewn papurau, canllawiau, ac mewn rhaglenni hyfforddi;

iii. sefydlu trefn, bod y proffil sgiliau a rhinweddau sy'n cael ei greu i arwain penodiadau i gyrff cyhoeddus unigol, yn cynnwys y proffil ieithyddol y mae'r aseswyr yn chwilio amdano;
iv. fel rhan o'r drefn i fonitro cydraddoldeb mewn penodiadau cyhoeddus, cadw cofnod o broffil ieithyddol yr ymgeiswyr, a'r rhai a benodir, er mwyn galluogi'r Cynulliad i gadw gorolwg dros y sefyllfa, yn unol â'i ddyletswydd o dan Adran 120 Deddf Llywodraeth i Gymru;
v. tynnu sylw mewn llythyrau penodi cadeiryddion ac aseswyr at y cyfrifoldeb i barchu a hyrwyddo cydraddoldeb, gan gynnwys cydraddoldeb ieithyddol, wrth benodi i'r corff dan sylw;

8. Nid yw cael cydbwysedd ieithyddol priodol ar Fyrddau wrth gwrs yn ei hunan yn mynd i olygu bod gwasanaeth Cymraeg unrhyw gorff yn dda. [Mae'r gwrthwyneb hefyd yr un mor wir.] Ond fe all gyfrannu at well dealltwriaeth o anghenion cymunedau ac unigolion Cymraeg, a sicrhau bod gan y corff berson(au) ar ei Fwrdd sy'n gallu cyfathrebu'n uniongyrchol â'r cyhoedd yn Gymraeg.

Cyrff Iechyd

9. Tynnwyd sylw'r Bwrdd yn benodol at brinder siaradwyr Cymraeg ar fyrddau rhai cyrff iechyd. Mae'r Bwrdd yn rhannu pryder y Pwyllgor yngl•n â hyn, yn enwedig pan fo'n gwaith monitro yn dangos nad yw'r cyrff hyn yn cymryd eu cyfrifoldeb i ddarparu gwasanaeth yn Gymraeg yn ddigon o ddifrif. Mae'r Gweinidog, Jane Hutt, yn ymwybodol o'n pryderon, ac yn cymryd camau penodol i geisio gwella'r sefyllfa.

10. O ran penodiadau cyhoeddus yn y sector iechyd, ein cyngor yw y dylai'r Gweinidog ddilyn y camau a nodir yn 7(iii) uchod [creu proffil sgiliau a rhinweddau] wrth ail benodi i Fyrddau, gan anelu at well cydbwysedd ieithyddol.

11. Nid ydym o'r farn, fodd bynnag, y dylid mabwysiadu trefn gwota yn y sector iechyd, nac yn unrhyw sector arall. Credwn, fel y Cynulliad, mai trwy fynd ati o ddifrif ac yn fwriadol i geisio cyrraedd at ac annog ymgeiswyr dwyieithog da y mae'r ateb. Yn y sector iechyd, mae'n bosib fod angen ymgyrch benodol i ddenu siaradwyr Cymraeg cymwys i ymgeisio.

12. Byddai o gymorth inni weld y canllawiau sydd i'w rhoi dan adran 3.7 Cynllun Iaith Llywodraeth y Cynulliad, cyn iddynt gael eu cyflwyno.

13. Rydym yn gobeithio fod y papur hwn o gymorth, ac wrth gwrs yn barod iawn i drafod ein cyngor ymhellach gyda'r Pwyllgor a swyddogion.

405/4 Rhagfyr 2002

Bwrdd yr Iaith Gymraeg